

Oponentský posudok vo vymenúvacom konaní docenta PhDr. Martina Ciela, PhD.

Vysoká škola múzických umení v Bratislave
Filmová a televízna fakulta
Odbor: Dejiny a teória filmového umenia a multimédií

Zo zoznamu publikácií priloženom k žiadosti inauguračnú doc. M. Ciela sa vo svojom oponentskom posudku sústredím na jeho knižnú vedeckú monografiu *Ideológia v slovenskom filme 1939-1989* (2017). K zúženiu pozornosti na túto monografiu ma priviedlo jednak vedomie hraníc mojej odbornej kompetencie a jednak presvedčenie, že práve tu M. Ciel uplatnil svoje teoretické dispozície, aby dospel k výsledkom, ktorých poznávací prínos presahuje oblasť teórie filmu.

Šírku záberu, aký pri svojom prístupe k slovenskému filmu daného historického obdobia M. Ciel zvolil, naznačuje už úvod jeho monografie, kde nachádzame odkazy na teoretické disciplíny ako je história, semiotika, filozofia, teória rečových aktov a i. Zároveň sa tu objavujú odkazy na niektoré významné teoretické koncepcie spolu s menami ich autorov a reprezentantov: Deleuzova filozofická analýza pojmu simulakra, Aumontova teória obrazu a dispozitívnu, Foucaultovo diskontinuitné chápanie dejín ako sledu epistém a i. Hoci je zrejmé, že primárny zámer skúmania nedovolil dôkladnejšie sledovať tieto teoretické podnety a bližšie určiť ich konkrétnu podobu, neostávajú v podobe letmo načrtnutých odkazov, ale premietajú sa do celého textu ako ich pojmový a metodologický rámec. Presviedčame sa, že M. Ciel tu využil a produktívne rozvinul výsledky svojich predchádzajúcich prác venovaných problematike filmového obrazu.

Zároveň sa presviedčame, že sama koncepcia tejto práce a jej rozpracovanie v konkrétnych analýzach filmov prinášajú implicitnú antitézou k niektorým teoretickým postojom, ktoré obrazy, chápané ako simulakra,

zbavujú každej väzby na spoločenskú realitu a pripisujú im samostatnú, neobmedzene sa reprodukujúcu existenciu. Takéto chápanie obrazov, ktorého výrazným reprezentantom je Jean Baudrillard, by znemožňovalo analýzy vedené pojmami ideológie a ideologizácie, pri ktorých sa predpokladá porovnanie obrazu s tým, čo reprezentuje a prípadne aj identifikovanie odchýlok, skreslení či manipulatívnych zásahov. Pri čítaní textu monografie sa opakovane presviedčame, že zámer sledovať ideológiu a propagandu v slovenskom filme tu implikuje analýzu posunov, akými sa obraz odkláňa od niečoho, to je mimo neho. V záverečnej časti svojej úvodnej úvahy M. Ciel konštatuje, že kinematografia vytvára už „zo svojej podstaty a princípu tendenčné obrazy, ktoré sú vzhľadom na realitu falošné, pretože podliehajú zásadnému procesu dobovej, technickej, kultúrnej, spoločenskej a estetickej transformácie“ (s. 13). K tomuto tvrdeniu o filmových obrazoch všeobecne pridáva M. Ciel špecifikáciu ich ideologickej transformácie: „Na druhej strane podliehajú tieto obrazy ideologizácii, takisto tendenčnej...“ (s.14). V priesečníku týchto dvoch procesov našiel M. Ciel predmet svojich skúmaní slovenskej kinematografie. Ak sa v nich uplatňuje pojem reprezentácie, vôbec to neznamená návrat k naivnému, „zobrazovaciemu“ chápaniu vzťahu medzi obrazom a originálom; neznamená to ani osamostatnenie obrazu, jeho oslobodenie od každej referencie. Je to prijatie stanoviska, ktorého základné určenie vyjadrujú tieto slová: „Filmové obrazy sú pamäťou predstáv svojich tvorcov. Nereprezentujú nič menej, ale ani nič viac ako určité videnie sveta“ (s. 14).

Keď povieme, že toto videnie bolo deformované ideologickými postulátmi a schémami, ktoré boli v tom-ktorom období diktované vládnuou mocou, označíme tým len jednu časť Cielovho teoretického podujatia. Som dokonca naklonený povedať, že vzhľadom na jasnú, nejednoznačne deklarovanú politickú služobnosť veľkej časti filmov bola táto časť skúmaní najmenej teoreticky náročná. Oveľa náročnejšie teoretické výzvy sa vynárali tam, kde išlo o identifikáciu a následnú analýzu týchto obrazov ako *filmových* obrazov

a týchto postupností obrazov ako *filmových* príbehov. Tento zámer pred seba M. Ciel postavil a dá sa povedať, že pri jeho napĺňaní sa zrodili najzaujímavejšie a teoreticky najprínosnejšie stránky jeho monografie.

Výrazným príkladom analýz tohto druhu je dekonštrukcia konštruktú filmovej postavy policajta, ako ju predstavujú slovenské celovečerné filmové detektívky (s. 69 a nasl.). Pri tejto dekonštrukcii sa podarilo zachytiť nielen uplatnenie tradičných kánonov určujúcich postup detektívky, ale aj a predovšetkým ich deformácie spôsobené diktátom priamočiaro presadzovaných ideologických motivácií a požiadaviek. Treba oceniť, že okrem analýz stratégií a taktík presadzovania ideologického modelu v podobe kodifikovaných postáv príslušníkov ZNB monografia venuje pozornosť aj filmom, ktoré priviedli na plátno trochu iné typy vyšetrovateľov, narúšali stereotypy a aspoň naznačili „zmenu paradigmy“ (s. 73). Tieto aspekty oprávňujú nárok, s akým sa práca hlási k zámeru na pozadí modelov načrtnúť historický rámec ich uplatňovania.

Pri čítaní monografie sa presviedčame aj o tom, že pohyb slovenskej kinematografie v tomto rámci zďaleka nebol jednosmerný, ale skoro do poslednej chvíle prinášal svedectvá návratov k ideologickým schémam. Na vymedzenie priestoru, kde sa tieto pohyby a návraty odohrávali, sa tu produktívne využíva pojem hranice.

Autor upozorňuje, že zobrazenia priestorov, v ktorých sa dej jednej z analyzovaných detektívok (*Muž, ktorý sa nevrátil*) odohráva, miestami dokonca pripomínajú film noir (s. 72). Táto podobnosť nijako nepotláča ideologický a priamo politický charakter rámca, v ktorom sa jednotliví protagonisti profilujú. Dozvedáme sa, že hoci ide o skutočnú, logicky dôslednú detektívku, hlavné postavy sú tu stereotypmi. V tejto súvislosti sa vynára otázka, ako prenesenie ideologických schém a modelov zo zdanlivo rurálnej, no v skutočnosti idealizovanej, artificijálnej a folkloristicky aranžovanej krajiny,

kde sa odohrávali filmové príbehy z päťdesiatych rokov (výrazným príkladom je *Rodná zem*), poznačil prechod do urbánneho prostredia.

Doc. Martin Ciel osvedčil svoje teoretické schopnosti viacerými prácami, ktoré možno pokladať za významný príspevok k rozvíjaniu teoretickej reflexie kinematografie. Nachádzame v nich svedectvá erudície, metodologickej prepracovanosti východísk, konceptuálnej dôkladnosti a argumentačnej presvedčivosti. Zvlášť treba vyzdvihnúť, že jeho práce nachádzajú ohlas aj v širšej kultúrnej verejnosti.

Záverom svojho posúdenia výsledkov vedeckých, publikačných a pedagogických aktivít doc. PhDr. Martina Ciela, PhD. vyjadrujem presvedčenie, že na ich základe v plnej miere spĺňa požiadavky na udelenie titulu „profesor“ v odbore Dejiny a teória filmového umenia a multimédií. Odporúčam, aby mu po úspešnom inauguračnom konaní bol tento titul udelený.

Prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD.

Bratislava, 8. marca 2022

Prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD.
Katedra filosofie

Fakulta humanitných štúdií, UK Praha

FHS UK, Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8 - Libeň

marcelli4@yahoo.com